

Trong việc tổ chức bầu cử Quốc hội hoặc Hội đồng nhân dân ở nước ta, có một số thuật ngữ mà các nhà tổ chức bầu cử luôn dùng, như “hiệp thương”, “cơ cấu”..., trong số đó cụm từ “tiêu chuẩn và cơ cấu” có lẽ quan trọng nhất. Cụm từ này chưa thấy có từ điển nào giảng giải rành mạch theo ngữ cảnh dùng trong bầu cử, nhưng thường được hiểu là các cấp ủy Đảng và chính quyền cần phải lãnh đạo tốt việc lựa chọn và giới thiệu kỹ người ra ứng cử, tổ chức tốt các hội nghị hiệp thương, tạo điều kiện cho những người đủ tiêu chuẩn ra ứng cử đại biểu quốc hội, chú trọng mối quan hệ giữa tiêu chuẩn và cơ cấu... Điều này cũng có nghĩa giữa tiêu chuẩn và cơ cấu đại biểu phải trùng khớp, không được mâu thuẫn nhau. Nếu số lượng người tham gia ứng cử đạt tiêu chuẩn lên tới một mức X nào đó nhưng mức này vượt quá hoặc chưa đủ mức Đảng đã cơ cấu thì coi như vẫn chưa đạt, và trong trường hợp đó, các nhà tổ chức bầu cử sẽ có những phương pháp-kỹ thuật đặc biệt để điều tiết cho phù hợp. Cách làm của họ nói chung khó ai trách cứ được, bởi đều được căn cứ, luận giải theo đúng những quy định về nguyên tắc tổ chức và các điều khoản của luật, thứ luật lệ vốn được làm ra do các nhà lập pháp tiến bố được bầu vào Quốc hội trong những khóa trước, theo cùng một phương thức y như hiện tại.

Cách nay trên 30 năm, ở lần bầu cử Quốc hội đầu tiên sau ngày đất nước thống nhất (1975), các nhà tổ chức bầu cử ở địa phương phần nhiều nhận thức chính trị còn chưa cao, nên họ thường chỉ nhất nhất tuân theo chỉ đạo của cấp trên về một số phương châm khẩu hiệu liên quan kỹ thuật tổ chức bầu cử, như nói “đăng cử dân bầu”, hoặc trong cuộc bầu cử phải luôn tôn trọng nguyên tắc phù hợp giữa “ý đảng” với “lòng dân”. Các thuật ngữ bầu cử

Mối quan hệ giữa tiêu chuẩn và cơ cấu trong bầu cử quốc hội

TRẦN KHUYẾT NGHI

này được một số cán bộ địa phương thời đó giải thích đơn giản: nếu lòng dân như thế (bỏ phiếu hay không bỏ phiếu cho ai) nhưng trái với ý đảng đã cơ cấu thì coi như kết quả cuộc bầu cử vẫn chưa đạt. Cách giải quyết theo họ là phải bầu lại, hoặc sắp xếp theo hướng vận dụng linh hoạt nào đó, chừng nào “lòng dân” với “ý đảng” trùng khớp nhau hoàn toàn mới thôi. Nhờ có sự khéo léo như vậy, nên từ khi có Quốc hội đến nay, tất cả các kỳ bầu cử đều đã thành công tốt đẹp theo những tiêu chí cơ bản đã định.

Cụm từ “lòng dân ý đảng” “đăng cử dân bầu”... nêu trên, nay đã hơi xưa và ngày càng ít được nghe dùng, vì nó đã được thay thế bằng những từ ngữ khác hiện đại hơn, có ý nghĩa phổ quát hơn, như “tiêu chuẩn và cơ cấu”, so ra về mặt bản chất ý nghĩa, chúng cũng không khác nhau gì mấy. Có người thấy

được vấn đề, đã đề nghị sửa “đăng cử dân bầu” thành “dân bầu đăng cử”, hợp lý hơn, nhưng dù sao thì nếu cứ để bị lẫn lộn mãi với những cụm từ này, xem ra vấn đề sẽ còn không biết bao lâu mới sáng sửa ra được.

Trong đợt tổ chức bầu cử Quốc hội đang diễn ra lần này, do Đảng đã cơ cấu cho người ngoài Đảng quá ít và không có cơ cấu cho người tự ứng cử, nên cử tri đã có thể dự đoán trước số người ngoài Đảng và tự ứng cử sẽ rút đơn dần, nếu không thì qua đợt bỏ phiếu tín nhiệm thủ tục ở các địa phương, số người không được hội nghị hiệp thương đề cử cũng sẽ khó đạt được tiêu chuẩn ứng cử. Đơn giản chỉ vì họ không phù hợp với thành phần cơ cấu do Trung ương Đảng đã chỉ đạo chặt chẽ, với 90% phải là người trong Đảng vào làm đại biểu quốc hội.

Với cách làm như trên, hậu quả là đa số những người đang nắm giữ

chức vụ chính quyền hoặc hữu quan với bộ máy nhà nước sẽ trở thành đại biểu quốc hội, vì phần lớn họ đều đạt tiêu chuẩn sau khi thông qua các hội nghị hiệp thương có chỉ đạo, còn người tự ứng cử thì hầu như không có cửa để vào. Cách làm này tất yếu dẫn đến tiếng nói của đại biểu tại nghị trường Quốc hội trong tương lai sẽ hầu như chỉ là một thứ tiếng nói đồng nhất của hành pháp, hay ít ra cũng khó có sự đấu tranh quan điểm quyết liệt của người đại biểu dân cử với những người đại diện chính quyền vì lợi ích tối thượng của nhân dân, bởi phần lớn đại biểu Quốc hội cũng là những người đang hoạt động theo cơ chế Đảng hoặc lệ thuộc vào bộ máy của hành pháp. Nói như GS Phan Đình Diệu khi phát biểu ý kiến trong hội nghị hiệp thương lần thứ nhất bầu cử Quốc hội khóa XII (ngày 23.12.2007) thì *"Cơ cấu này không có số lượng cho đại biểu tự do ứng cử. Nói cách khác là quyền tự do ứng cử của tất cả người dân đã bị loại trừ"*.

Nếu ông Diệu nói đúng, thì điều ông nói cũng có nghĩa gián tiếp cho rằng các nhà tổ chức bầu cử đang có vẻ vi phạm Hiến pháp, vì trong Hiến pháp không nói gì đến việc phải cơ cấu đến 90% đảng viên được bầu vào Quốc hội. Trái lại, điều 54 Hiến pháp 1992 nêu rất rõ: "Công dân, không phân biệt dân tộc, nam nữ, thành phần xã hội, tín ngưỡng, tôn giáo, trình độ văn hóa, nghề nghiệp, thời hạn cư trú, đủ mười tám tuổi trở lên đều có quyền bầu cử và đủ hai mươi mốt tuổi trở lên đều có quyền ứng cử vào Quốc hội, Hội đồng nhân dân theo quy định của pháp luật".

Thực tế những ngày tổ chức bầu cử vừa qua cho thấy, số người tự ứng cử hoặc đã rút đơn dần, hoặc khi ra tới khâu thủ tục bỏ phiếu tín nhiệm ở địa phương thì phần nhiều cũng không đạt đủ tỉ lệ tín nhiệm. Điều dễ hiểu là vì năm nay số người tự ứng cử nhiều hơn hẳn so với mọi

khóa Quốc hội trước (toàn quốc có 238 người), trong khi số đại biểu cơ cấu là đã được quy định, và người ta không thể làm trái với nguyên tắc lớn đã được chỉ đạo trong tinh thần phải có sự phù hợp giữa tiêu chuẩn với cơ cấu dự kiến.

Tại 12 tỉnh thành, tính đến ngày 4.4.2007, số người rút tên khỏi danh sách ứng cử đã lên đến con số 48 người, trong số đó TP.HCM 23 người, Hà Nội 7 người, Khánh Hòa 2 người... Số còn lại chưa có thông tin rút đơn, nhưng tại các cuộc họp góp ý của cử tri được chính quyền địa phương mời ở các tổ dân phố, kết quả cho thấy tất cả những người tự ứng cử đều đạt số phiếu tín nhiệm rất thấp. Như có thể kể, trừ ông Trương Văn Kiến tự ứng cử ở P.8 Q.5 đạt tín nhiệm 100 %, số tự ứng cử còn lại như các ông NBP (P.13, Q. Tân Bình) chỉ đạt 44,73 %, ông NTH (P. 9, Q. Tân Bình) 28,57 %, sinh viên LMD 36,36 %, sinh viên NVQ 45,45% (đều ở Ký túc xá Học viện Hành chính quốc gia), ông HTV (P.11, Q. 5) 26, 47 %, ông PMH (P.6, Q.5) 12,9 %, ông BAL (P. Cầu Ông Lãnh, Q. 1) 5,55 %. Cá biệt có ông NNN ở P.6, Q. Tân Bình không được một phiếu tín nhiệm nào... Các trường hợp được giới thiệu qua cơ cấu thiệp thương, phần lớn đều đạt mức tín nhiệm 100%. Tuy nhiên, một số ít người tự ứng cử vẫn có số phiếu tín nhiệm khá cao, như các ông NNĐ, HKT ở Đại học Cần Thơ...

Như chúng ta đều biết, nếu chỉ xét về phương diện cơ cấu và hiệp thương thì cuộc bầu cử năm nay hầu như không có gì mới hơn so với trước. Như mọi khi, ứng cử viên đại biểu quốc hội đều phải qua nhiều kỳ sàng lọc, hiệp thương, cơ cấu, nên số người cuối cùng được chọn vào danh sách, tuy có một tỉ lệ nhất định thất cử, kết quả bầu cử chắc chắn cũng sẽ không ra ngoài những gì đã được dự kiến, do số người này đều đã đạt tiêu chuẩn cao thông qua những cuộc chọn lựa chặt chẽ trước đó. Do vậy,

muốn có sự thay đổi tốt hơn theo chiều hướng dân chủ hóa đời sống xã hội ngày càng cao hơn, các nhà tổ chức bầu cử trong tương lai cần nghiên cứu kỹ lại phương pháp-kỹ thuật tổ chức bầu cử, điều chỉnh những điểm sơ hở, bất cập, để tạo điều kiện thông thoáng thật sự cho mọi người dân đều được ứng cử tự do đúng như Hiến pháp năm 1992 đã quy định. Trong tinh thần cầu tiến như vậy, có lẽ mọi người dân sẽ dễ dàng chia sẻ với ý kiến của nguyên thủ tướng Võ Văn Kiệt trong một bài trả lời phỏng vấn báo chí mới đây (Tuổi trẻ, 29.3.2007): *"Tôi đề nghị nên mở rộng cửa cho ứng cử viên ngoài Đảng và giảm số kiêm nhiệm tối đa... Theo tôi đảng viên cũng là công dân, có số do Đảng giới thiệu và cũng có số tự ứng cử, không nên gò bó... Còn những ứng cử viên ngoài Đảng, nên khuyến khích và ủng hộ tất cả những ai tự thấy có khả năng, có lòng yêu nước chân thành. Những người này có thể chịu hay chưa chịu một số mặt nào đó về quan điểm nhưng chấp nhận đoàn kết, không gây chia rẽ dân tộc bằng nhiều con đường yêu nước khác nhau. Họ có thể là các nhân sĩ tiêu biểu, chức sắc tôn giáo, chuyên gia đầu ngành, những nhà kinh doanh tâm huyết..."*.

Đại biểu quốc hội-thiếu tướng công an Phạm Chuyên còn đi xa hơn, khi trong một lần phát biểu tại nghị trường, ông thẳng thắn cho rằng cần có nhiều đại biểu quốc hội ở ngoài guồng máy nhà nước, từ 60% đến 70%, thậm chí 80% cũng tốt.

Các vấn đề cốt lõi liên quan đến việc tổ chức một quốc hội hợp lý hơn và đúng nghĩa hơn, để phát huy tác dụng dân chủ trong hệ thống chính trị đang đòi hỏi có sự cải cách mạnh mẽ, do vậy trong xã hội dường như ai ai cũng đã thấy rõ. Phần còn lại là lộ trình nào và chừng nào mới có thể thực hiện được những điều tất yếu phải làm theo đúng nguyện vọng của cử tri và của toàn dân tộc ■